

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות עבדים (3)

סימן רסז - כל דיני עבד ושפחה, סעיפים מב - סו

בשבח והודיה להשי"ת על כל המובות שעשה עמנו

סימן טוב ומזל טוב

להולדת נכדתי תחי'

בת לחתני הרה"ח ר' שלמה יצחק פולק שליט"א

וברכת מזל טוב לאבי שליט"א

ולמחותני הרה"ח ר' דוד פולק שליט"א

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

מב אמר לו אחד מאלו הלשונות על פה, (א) אינו כלום. **מג** הכותב לשפחתו: הרי את מתרת לכל אדם, (ב) אין זה לשון שחרור. **מד** מסר לו השטר בפני עדים, או שהיו העדים חתומין בו ומסרו לו בינו לבין עצמו, יצא בו לחרות. ויש אומרים (ג) שצריך שימסרנו לו בפני עדים. (ד) ואם אנו רואים אותו חתום אין צריך שייבואו לפנינו עדי מסירה (ה) שאנו תולים שבדין נמסר. **מה** (ו) בששה דברים שנים (ז) שחרורי עבדים לגטי נשים, ובשאר הדברים הרי הם כשאר כל השטרות. ואלו הם הששה: פסולים (ח) בערכאות של עובדי כוכבים, וכשרים (ט) בעד כותי, וצריכים כתיבה (י) לשם המשתחרר עצמו, (יא) ואין (יב) נכתבים (יג) במחבר, ואין

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) אינו כלום. כי עבד גופו קנוי לו והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול, ועוד כתוב (ויקרא יט, כ) חופשה לא ניתן לה, שצריך נתינה (קידושין טז. ש"ך סקנ"ה). ואפילו העידו עליו עדים בבית דין וקנו מידו עדיין לא נשתחרר (ערוך השולחן אות מה).

(ב) אין זה לשון שחרור. אלא לשון ניתוק מאישות, ואין לפרש כוונתו להתירה להינשא לישראל, שלפני השחרור היתה אסורה להם, שהרי כמו כן עתה נאסרה לעבדים שמקודם היתה מותרת להם, ומה זה לשון לכל אדם. ונראה שאם כתב לה הרי את מותרת להינשא לישראל, נחשב שחרור, וכן בעבד כשכתב לו הרי אתה מותר לישראל אין זה לשון שחרור (ערוך השולחן אות מד).

(ג) שצריך שימסרנו לו בפני עדים. כי עידי מסירה כרתי (ש"ך סקנ"ו) ואם ידוע שמסרו שלא בפני בית דין אפילו שחתומים עליו עדים לא יצא לחירות (בית יוסף).

(ד) ואם אנו רואים אותו חתום. ויוצא מתחת יד העבד (בית יוסף).

(ה) שאנו תולים שבדין נמסר. בפני שתי עדים כשרים. אבל אם ידוע לנו שלא נמסר בפני עדים אפילו שחתמו עליו עדים לא יצא לחירות (ט"ז סק"ז).

(ו) בששה דברים וכו'. ויש עוד אחד שגט צריך להיות דבר הכורת בינו לבין אדונו ולא שייר כלום (כמבואר ברמב"ם פ"ז ה"א) וצריך עיון למה השמיטו המחבר.

(ז) שחרורי עבדים. שיש לו בהם קנין הגוף, וגם עבדים שקנה מעובדי כוכבים שאין לו בהם קנין הגוף אלא קנין למעשה ידי צריכים גט שחרור (שר"ת בני אברהם י"ד סימן י בשם מחנה אפרים). ויש אומרים שאינם צריכים גט שחרור (עדות ביהוסף ח"ב סימן כ).

(ח) בערכאות של עובדי כוכבים. שיתבאר בסעיף מו.

(ט) בעד כותי. שיתבאר בסעיף מז.

(י) לשם המשתחרר. שיתבאר בסעיף מח.

(יא) ואין נכתבים במחבר. שיתבאר בסעיף מט.

חותמים עליהם אלא (יד) זה בפני זה. אחד גטי נשים ואחד שחרורי עבדים (טו) שנים במוליד ומביא. מו כיצד, כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים, (טז) כשרים בתנאים שנתבארו (יז) בהלכות הלואה, (יח) חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים. מז (יט) כל שטר שיש עליו אפילו (כ) עד אחד כותי, פסול, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים שהם כשרים בעד אחד ישראל ועד אחד כותי, והוא (כא) שיהיה כותי חבר. ובזמן הזה שהכותים כגויים לכל דבריהם, אנו למדים מהם לצדוקים,

~~~ דעה ברורה ~~~

(יב) נכתבים במחובר. התורף שניהם פסולים מהתורה, ונלמד בגזירה שוה לה לה מאשה, אבל הטופס שבגט אשה פסול גזירה משום התורף לא גזרו בשחרורי עבדים שכל השחרור והשטר במחובר שניהם אינם שכיחים (באר יעקב [ברלין]).

(יג) במחובר. ובטורי זהב (סק"ח) חידש שגזירה שוה לה לה מאשה היא מחלוקת תנאים, ולרבי מאיר שבשטר יכול להשתחרר רק אם הוא עצמו מקבל את הגט ולא על ידי אחרים שמקבלים בעבורו, אינו לומד את הגזירה שוה. ובשער המלך (עבדים פ"ו ה"ה) כתב שיש מי שלמדו את הגזירה שוה רק לגופו של גט ולא לכל דבר.

(יד) זה בפני זה. שיתבאר בסעיף נ.

(טו) שוים במוליד ומביא. שיתבאר בסעיף נא.

(טז) כשרים. כי דין המלכות דין (ערוך השולחן אות סז).

(יז) בהלכות הלואה. בחושן משפט סימן סח.

(יח) חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים. שצריך שיכתבו כדין התורה לשמה ובלשון הקודש ועוד כמה דינים וזה אי אפשר בערכאות (ערוך השולחן אות סז). ועוד שלא הכשרנו בערכאות כי אם שטרי מקח וממכר והלואות וכיוצא בהן דברים שגוף השטר אינו קונה אלא הקנין או המעות שנתנו קונים והשטר אינו אלא לראיה בלבד, מה שאין כן גיטי נשים ושחרורי עבדים והדומה להם שבשטר נעשה הקנין עצמו (פרישה סק"פ).

(יט) כל שטר שיש עליו אפילו עד אחד כותי פסול. מפני שמוחזקים לעוברי עבירות ופסולים לעדות.

(כ) עד אחד כותי פסול, חוץ מגטי נשים ושחרורי עבדים. כי בגט אשה הדין שאין עידי הגט חותמים אלא זה בפני זה ואם לא שידע הישראל שהכותי הוא חבר לא היה חותם עמו, מה שאין כן בשאר שטרות שעדים חותמים זה שלא בפני זה ויכול להיות שהישראל לא ידע מחתימת הכותי והכותי אינו חבר (ט"ז סק"ט).

(כא) שיהיה כותי חבר. וכל זמן שלא ידוע לנו שאינו חבר נחשב כותי חבר (פתחי תשובה סק"ט מבני אהובה גירושין פ"ו). ויש אומרים שאפילו הכותי חבר חתם בסוף חתימתו כשרה, ויש אומרים שרק אם חתם בתחילה חתימתו כשרה, וגם הטור שכתב חבר זה ראשי תיבות חתום בראש (פתחי תשובה שם בשם גדול אחד).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

(כב) שֶׁהַצְדוּקִים בְּזֶמֶן הַזֶּה כָּמוֹ כּוֹתִים בְּאוֹתוֹ זְמַן, קָדָם שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם שְׂיִהְיוּ כְּגֹוִיִּים.
מח (כג) בִּגְט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ (דְּבָרִים כד, א ג) (כד) לְשִׁמָּה. וּבִגְט שְׁחָרוּר הוּא
אוֹמֵר: אוֹ חֲפָשָׁה (כה) לֹא נָתַן לָהּ (וַיִּקְרָא יט, כ), (כו) עַד שִׁיכְתּוֹב לְשִׁמָּה. מַט (כז) בִּגְט אִשָּׁה
הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן (דְּבָרִים כד, א ג), מִי שֶׁאֵינּוּ מְחֻסֵּר אֶלָּא נְתִינָה, (כח) יֵצֵא הַפּוֹתֵב
בְּמִחְבֵּר וְאַחֵר כֶּךָ קָצִין, שֶׁהָרִי מְחֻסֵּר קָצִיצָה וְנְתִינָה. (כט) וּבִגְט שְׁחָרוּר הוּא אוֹמֵר:
נָתַן לָהּ (וַיִּקְרָא יט, כ), לֹא יֵהָא מְחֻסֵּר אֶלָּא נְתִינָה. נ אַחַד גָּטִי נָשִׁים וְשְׁחָרוּרֵי עֲבָדִים
אֵינָם חוֹתָמִים (ל) אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. נא כִּיצַד שְׁוִין בְּמוֹלִיד וּמִבִּיא, שֶׁהַמִּבִּיא גֵט

~~~ דעה ברורה ~~~

(כב) שֶׁהַצְדוּקִים בְּזֶמֶן הַזֶּה כָּמוֹ כּוֹתִים בְּאוֹתוֹ זְמַן. וְהַיּוֹם הַקְּרָאִים קִלְקְלוּ מַעֲשֵׂיהֶם
וְאֵינָם כְּשֵׁרִים לְשׁוֹם עֲדוּת (ש"ך סק"ח משה"ר מוהר"ר בצלאל אשכנזי סימן ג).
(כג) בִּגְט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר וְכָתַב לָהּ לְשִׁמָּה, וּבִגְט שְׁחָרוּר הוּא אוֹמֵר אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נִתֵּן
לָהּ עַד שִׁיכְתּוֹב לְשִׁמָּה. פִּירוּשׁ: כָּמוֹ בִּגְט אִשָּׁה כָּתוּב לָהּ וְדוֹרְשִׁים לְשִׁמָּה, כֶּךָ בִּגְט
שְׁחָרוּר כָּתוּב לָהּ וְאֵינוּ דוֹרְשִׁים לְשִׁמָּה, וְאֵין צָרִיךְ לְלַמּוֹד עַבֵּד בְּגִזְרָה שׁוֹה לָהּ לָהּ
מֵאִשָּׁה (ט"ז סק"כ).
(כד) לְשִׁמָּה. וְחִלּוּקֵי דִינָיו נִתְבָּאֲרוּ בְּאֵבֶן הָעִזָּר סִימָן קלא.
(כה) לֹא נִתֵּן לָהּ. עַד שִׁיכְתּוֹב לְשִׁמָּה.
(כו) עַד שִׁיכְתּוֹב לְשִׁמָּה. אֵת כָּל הַשְּׁטָר הַטּוֹפֵס וְהַתּוֹרֵף (באר יעקב). וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵם
כָּתַב שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה מוֹעִיל בְּדִיעֵבֶד כִּיּוֹן שֶׁלְשׁוֹן הַגֵּט שְׁחָרוּר הָרִי אֵת לְעִצְמָן לֹא גִרַע
מִשְׁטָר קִנְיָן (פני יהושע, הִבִּיא מִנְחַת חִינּוֹן מִצּוּה שִׁמָּה).
(כז) בִּגְט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר וְכָתַב וְנָתַן. וְדוֹרְשִׁים שֶׁלֹּא יֵהִיָּה חֹסֵר אֶלָּא כְּתִיבָה וְנְתִינָה
אֲבָל לֹא מְחֻסֵּר קָצִיצָה.
(כח) יֵצֵא הַכּוֹתֵב בְּמִחְבֵּר. וְחִלּוּקֵי דִינָיו נִתְבָּאֲרוּ בְּאֵבֶן הָעִזָּר סִימָן כַּד סְעִיפִים ד-ה.
(כט) וּבִגְט שְׁחָרוּר הוּא אוֹמֵר נִתֵּן לָהּ, לֹא יֵהָא מְחֻסֵּר אֶלָּא נְתִינָה. פִּירוּשׁ: וּבִגְט
שְׁחָרוּר הוּא אוֹמֵר נִתֵּן לָהּ, וְאֵינוּ דוֹרְשִׁים גִּזְרָה שׁוֹה לָהּ לָהּ מֵאִשָּׁה שֶׁלֹּא יֵהָא מְחֻסֵּר
אֶלָּא נְתִינָה, אֲבָל מִמִּשְׁמַעוֹת הַכּוֹתֵב נִתֵּן לָהּ, אִי אִפְשָׁר לְדֹרוֹשׁ, שֶׁהָרִי מְחֻסֵּר כְּתִיבָה
כָּשֶׁר וְאֵם כֵּן אוֹלֵי גַם מְחֻסֵּר קָצִיצָה כָּשֶׁר (ט"ז סק"א). וְיֵשׁ מִי שֶׁפִּירֵשׁ, וּבִגְט שְׁחָרוּר הוּא
אוֹמֵר נִתֵּן לָהּ, שֶׁלֹּא יֵהָא מְחֻסֵּר אֶלָּא נְתִינָה, כְּלוֹמֵר כִּיּוֹן שֶׁכָּתוּב אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נִתֵּן
לָהּ, מִשְׁמַע שֶׁהַחֲפָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׁטָר עֲדִיין לֹא נִתֵּן לָהּ, וְלֹא חֹסֵר מִהַחֲפָשָׁה רַק
הַנְּתִינָה (ערוך השולחן אות מט).
(ל) אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. גִּזְרָה שֶׁלֹּא יֵאמֵר לְעִשְׂרָה כּוֹלָכֶם כָּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי שֶׁאֶחָד כּוֹתֵב
וְכוֹלָם חוֹתָמִים וְאֵם לֹא חָתַם אֶחָד מֵהֶם פֶּסוּל הַגֵּט, וְלִכְּן תִּקְנוּ שִׂיֵּהוּ כָּל הָעֲדִידִים יַחַד
בְּשַׁעַת הַחֲתִימָה (אֲבֵן הָעִזָּר סִימָן קל סעיף ג) וְגִזְרָה זֹו שִׁיךְ גַּם בְּשִׁטָּר שְׁחָרוּר (ערוך השולחן אות סט).

שחרור בארץ ישראל (לא) אינו צריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם, ובחוצה לארץ
 אם אין עדים מצויים לקימו ואמר השליח: בפני נכתב ובפני נחתם, זה קיימו, ואם
 בא האדון וערער אחר כך, אין משגיחין בו. **נב** כשם שהאשה מביאה גטה ואינה
 צריכה לקימו, הואיל והגט יוצא מתחת ידה, כך העבד ששטר שחרור יוצא מתחת
 ידו (לב) אינו צריך לקימו. **נג** וכשם שהאשה אומרת: בפני נכתב ובפני נחתם,
 (לג) אם התנה עליה, כן העבד. **נד** כל הפשר להביא גט האשה פשר להביא גט
 העבד. **נה** (לד) העבד מקבל לחברו גט מיד רבו של חברו, (לה) אבל לא מיד רבו
 של עצמו. **נו** המוסר גט שחרור לעבד על מנת שישתחרר בבית דין, לא שנא אם
 כתוב בו: עצמך ונכסי קנויים לך, לא שנא אם כתוב בו: כל נכסי קנויים לך,
 עצמו קנה על פי דבורו שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם; (לו) נכסים לא קנה עד

~~~ דעה ברורה ~~~

(לא) אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. כמו שנתבאר באבן העזר סימן קמב.
 ונתבאר שם שבזמן הזה צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם בכל ענין (ש"ך סקס"ג).
 (לב) אינו צריך לקימו. אבל כמה ראשונים חולקים על זה ולדעתם צריך שהגט אשה
 יתקיים בחותמיו, ואם כן גם בשטר שחרור צריך לקימו. וגם הרמב"ם שהוא דעת
 המחבר שפסק שאין צריך לקימו, זה רק לעניין איסור אבל לעניין שיטרוף
 מהלקוחות ממה שמכר רבו מנכסיו צריך לקימו (ש"ך סקס"ד).
 (לג) אם התנה עליה. שלא תתגרש עד שתגיע לבית דין פלוני (טור) כי אם לא התנה
 אינה צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם כיון שהגט בידה כמו שכתוב באבן העזר
 סימן קמב (ט"ז סק"ב).

(לד) העבד מקבל לחבירו גט מיד רבו של חברו. כיון שהעבד בתורת שחרור, מה
 שאין כן בגט אשה אינו נעשה שליח לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (ערוך השולחן אות
 עא).

(לה) אבל לא מיד רבו של עצמו. לחבירו כששניהם עבדים של רב אחד (ש"ך סקס"ה) לפי
 שידו הוא יד רבו ונמצא שלא יצא הגט מיד רבו כלל, ומה שמקבל גטו מיד רבו זה
 בגלל שגיטו וידו באים כאחד (ט"ז סק"ב).
 (לו) נכסים לא קנה. כי לא תקנו שיועיל אמירת בפני נכתב במקום קיום בית דין
 אלא לעניין איסור כמו בגט, אבל לא להוציא ממון שבזה דינו כשאר שטרות
 שצריכים קיום בית דין (ט"ז סק"ג).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

שִׁיתָקִים בְּחוֹתְמָיו. **נז** (לז) הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו לְעַבְדּוֹ, (לח) יֵצֵא לְחֵירוֹת, שֶׁהוּא בְּכָלֵל הַנִּכְסִים וְקוֹנֶה עֲצָמוֹ בְּכָלֵל הַנִּכְסִים. אָבֵל אִם שִׁיר מִקְצַת הַנִּכְסִים, בֵּין קֶרְקַע בֵּין מִטְלָטְלִין, בֵּין פֶּרֶשׁ הַשִּׁיּוֹר בֵּין לֹא פֶּרֶשׁוֹ, בֵּין הָיוּ לוֹ נִכְסִים אַחֲרֵים חוּץ מֵאֵלּוּ שִׁשִּׁיר בֵּין לֹא הָיוּ לוֹ נִכְסִים אַחֲרֵים, וְאִפְּלוּ כָּתֵב לוֹ: עֲצָמְךָ וְכָל נִכְסֵי קְנוּיִים לְךָ חוּץ מִדָּבָר פְּלוּנִי, (לט) לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת וְלֹא קִנָּה הַנִּכְסִים. נח הַכּוֹתֵב שְׁטֵר אַרוֹסִין לְשִׁפְחָתוֹ, (מ) אָף עַל פִּי שְׁאֹמֵר לָהּ: צֹאֵי בּוֹ לְחֵירוֹת (מא) וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ, אֵין זֶה לְשׁוֹן שְׁחֵרוֹר וְאֵינָהּ לֹא מִקְדָּשֶׁת (מב) וְלֹא מְשַׁחֲרֶרֶת. (סס ספ"ו מ"ע) חָבֵל אִם אָמַר לָהּ: הִתְקַדְּשִׁי, גִּידְלָהּ, אִמְרִינִי (מג) וְלֹאִי שְׁחֵרְכָה מִעֲקָרָה (מד) וְחָלוּ הַקְדוּשִׁין (נ"ב יוסף ג'ס"ג ר"י) וְכֵן מִשְׁמַע בְּמִמְכָּר פְּקָה הַשּׁוֹלָחַן. **נט** הַמְשַׁחֲרֵר שְׁנֵי עַבְדִּים בְּשֵׁטֶר אֶחָד, (מה) לֹא קִנּוּ עֲצָמָם. לְפִיכָךְ הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסָיו

~~~ דעה ברורה ~~~

(לז) **הכותב כל נכסיו.** ויש מי שאומר שדווקא כשכתב כל נכסי נתונים לך קנה עצמו ונכסים, אבל כשלא כתב 'כל' אלא נכסי נתונים לך, לא יצא לחירות, ואפילו שהעבד בכלל נכסים מכל מקום כשהוא נותן לו לעצמו אינו בכלל אלא אם כתב מפורש כל נכסי (ש"ך סקס"ו בשם הר"ן). ושאר פוסקים לא הזכירו דין זה, וצריך עיון (ערוך השולחן אות עו). (לח) **יצא לחירות, שהוא בכלל הנכסים, וקונה עצמו בכלל הנכסים.** וגיטו וידו באים כאחד, וזכה בעצמו על ידי השטר מתנה, ואחר שזכה בעצמו זכה לו ידו גם את הנכסים על ידי השטר מתנה שבידו (חקר הלכה מערכת ע סק"ח). (לט) **לא יצא לחירות ולא קנה הנכסים.** כי גט שחרור צריך שיהיה דבר הכורת בינו לבין האדון ולא ישאר לאדון בו זכות כמו בגט אשה, שהרי את הגט שחרור קראה התורה ספר כריתות (לבוש אות נז).

(מ) **אף על פי שאמר לה.** בפיו (רעק"א, ערוך השולחן אות עז, ולשון הטור 'שכתב צאי והתקדשי' טעות הדפוס). (מא) **והתקדשי בו.** וכל שכן אמר התקדשי לי בו (ב"ח). (מב) **ולא משוחררת.** ואפילו טבלה מקודם לשם שחרור (ב"ח). אבל אם לא אמר לה בפיו אלא כתב בשטר צאי בו והתקדשי לי בו, הרי היא משוחררת ומקודשת (ערוך השולחן שם).

(מג) **ודאי שחררה מעיקרא.** וכתב לה גט שחרור וזיכה לה על ידי אחר והיא אינה יודעת מזה (בית שמואל אבן העזר סימן ד סק"ג). ויש מצריכים גט שחרור להתירה להינשא לבן חורין (מוהר"א אזולאי סק"ז). (מד) **וחלו הקידושין.** כשטבלה כבר לשם שחרור, אבל אם לא טבלה לא שייך התפסת קידושין (ערוך השולחן שם).

(מה) **לא קנו עצמם.** כשם שאין אדם מגרש שתי נשים בגט אחד שכתוב לה ולא לחברתה, כמו כן בעבדים שכתוב או חפשה לא ניתן לה ולא לה לחברתה (ט"ז סק"ה

לשני עבדיו בשטר אחד, אף עצמם לא קנו. ואם כתב בשתי שטרות, קנו ומשחררין זה את זה. במה דברים אמורים, כשכתב בכל שטר משניהם: כל נכסי נתונים לפלוני (מו) ופלוני עבדי (מז) ונתנו לאדם אחד ב' השטרות ביחד (טור), (מח) אבל אם כתב: חצי נכסי לפלוני עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי, אף בשני שטרות לא קנו כלום. **ס** המשחרר חצי עבדו, בשטר, (מט) לא קנה העבד את חציו ונשאר עבד כמו שהיה. אבל אם שחרר חציו בכסף, (נ) שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר, קנה, והוא חציו בן חורין. במה דברים אמורים, בשחרר חציו בשטר ונשאר בו חצי

~~~ דעה ברורה ~~~

ש"ך סקס"ט) והרי זה בכלל לשמה ששוו שחרורי עבדים לגיטי נשים שצריך לשמה ולא לשמה ולשם חברתה.

(מו) ופלוני עבדי. פירוש שניהם עבדיי (ט"ז סקכ"ו).

(מז) ונתן לאדם אחד שני השטרות ביחד. שיזכה בשבילם שעכשיו זכו שניהם כאחד. אבל אם לא מסר שני השטרות ביחד אם כן הראשון קנה את כל הנכסים ואת העבד השני, והשני לא קנה כלום שכבר נתן הכל לראשון (ש"ך סק"ט). ועוד שאם לא ימסור את שני השטרות יחד, אם כן אפילו שכתב בכל שטר שנתן לפלוני ולפלוני, אין זוכה בשטר אלא דוקא העבד שהשטר נמסר לו, שהרי אין עבד זוכה לחבירו מיד רבו שלו, ונמצא שנחשב כאילו החצי עדיין ביד הרב ונחשב שיוור בגט, ועל כן צריך שימסור שני השטרות לאדם אחד שיזכה בשבילם (ט"ז סקכ"ו).

(מח) אבל אם כתב חצי נכסי לפלוני עבדי, וחצי נכסי לפלוני עבדי, אף בשני שטרות לא קנו כלום. ולא רק אם כתב חצי לזה וחצי לזה שיכולים לומר שחצי אחד נתן לשניהם והשאר שייר לעצמו שלא קנו כי אינו גט כורת כלל, אלא אפילו כתב חצי נכסיו לזה וחצי האחר לזה שעכשיו ודאי שכל נכסיו נתן להם, לא קנו כלום, כי מכל מקום בכל שטר בפני עצמו יש שיוור, ואין זה גט כורת, וכל שכן אם כתב כן בשטר אחד שלא קנו כלום, כי נמצא משחרר שני עבדים בשטר אחד שאינו גט (לבוש אות טט וש"ך סקע"א). והרמב"ן פירש שאין עצמו בכלל חצי הנכסים, שהנותן חצי נכסים לחבירו אינו נוטל בכל כלי וכלי החצי, אלא שמין את הנכסים ונוטל כחוש, ולכן זה שכתב לו רבו חצי נכסים אין עצמו בכלל אותו חצי. וכתב ה"ט"ז (סקכ"ז) שטעם זה עיקר.

(מט) לא קנה העבד את חציו. שלגבי שטר כתוב לה ונלמד לה לה מגירושי אשה שאינה מתגרשת חציה כך עבד אינו קונה עצמו חציו (ט"ז סקכ"ח).

(נ) שנתן לו דמי חציו כדי להשתחרר קנה. כי שחרור כסף לא נלמד מאשה ועל כן מסברא קנה החצי (ט"ז סקכ"ח). ובגמרא (גיטין מא): דורשים לגבי כסף מהכתוב והפדה לא נפדתה, פדויה ואינה פדויה, הרי שנקנת חציה בכסף, ומשמע בין אם היא של אדון אחד ובין של שני שותפים (כמבואר במשנה למלך קרבן פסח פ"ב ה"ג, בארות יצחק [הכהן]).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

האחר, (נא) אבל אם מכרו או נתנו לאחר, בין שהיה השחרור והמכירה או הנתינה כאחד, בין שקדם המכירה או הנתינה לשחרור, (נב) קנה העבד את חציו, והלוקח או המקבל חצי האחר. וכן עבד של שני שתפים ששחרר אחד מהם את חלקו, אפלו בשטר, קנה, והוא חצי בן חורין. סא (נג) הכותב לשפחתו מעצרת: הרי את

~~~ דעה ברורה ~~~

(נא) אבל אם מכרו או נתנו לאחר. חציו השני (ש"ך סקע"ג).

(נב) קנה העבד את חציו, והלוקח או המקבל חצי האחר. כיון שבשעת השחרור יצא מרשותו לגמרי (ט"ז סקכ"ט, ש"ך סקע"ד).

(נג) הכותב לשפחתו מעוברת, הרי את בת חורין וולד עבד, דבריו קימים. את שפחה וולד בן חורין לא אמר כלום. ויש לפרש בכמה דרכים:

א. הכותב לשפחתו מעוברת הרי את בת חורין וולד עבד, אנו מפרשים דבריו כאומר הרי את בת חורין לאחר זמן פלוני ומהיום יתחיל השחרור לאותה שעה שיהיה הוולד נולד, ולא יהיה אז ירך אמו, ולכן דבריו קיימין. אבל באומר את שפחה וולד בן חורין, אי אפשר לומר שהוולד יהיה בן חורין כשהיה נולד, שהרי ההלכה (ח"מ סימן רי) המזכה לעובר לא קנה אפילו לכשתלד, ועל כרחך שמזכה לעובר מעכשיו על ידי אמו, ומועיל לולד אגב האם כיון שגופה הוא, ואם כן הוא משחרר חצי עבדו (ט"ז סק"ל).
ב. הכותב הרי את בת חורין ולד עבד, שמשחרר את האם ומשאיר את הולד, אין נחשב הדבר שהשאיר חציה, כיון שהאם היא העיקרית לגבי הולד, ונחשב כמשחרר כולה. אבל בכותב את שפחה וולד בן חורין, שהולד טפל לאמו, והשאיר את האם להיות שפחה ושחרר רק את הולד, הרי זה כמי ששחרר חציה (לחם משנה עבדים פ"ז ה"ה, ש"ך סקע"ה, מראה כהן בגליון הש"ע, ובחידושי הלכות מהר"ם ברבי לקידושין סח: ד"ה עוד בסוגיא דכי יסיר וכו' ולפ"ז הביא ראיה).

ג. עוד יש לפרש: ובהקדים מה שאמרו אשה אינה מתקדשת ומתגרשת לחצאין, זה כשאמר חוץ מאבר שהנשמה תלוי בו שהם נחשבים בכלל איש או אשה, אבל אמר חוץ מידו או אבר שאין הנשמה תלוי בו אינו נחשב לחצאין, כי אברים אלו אינם בגדר אישות וגירושין כיון שאפשר לחיות בלעדם, רק שבקידושין וגירושין יחול הקידושין על אברים שהנשמה תלויה בהם וימשך על כל הגוף. ואם כן אם משייר בעבד אברים שאין הנשמה תלויה בהם לא נחשב משחרר חצי עבדו, ומה ששחרר משוחרר ואיברים שאין הנשמה תלויה בהם שלא שחרר אינם משוחררים, כי על שיור בעבד באיברים שאין הנשמה תלויה בהם אין את הלימוד לה לה מאשה. ולכן האומר לשפחתו הרי את בת חורין ולד עבד, היא בודאי משתחררת אפילו אם עובר ירך אמו, ואף אם המשחרר חצי עבדו לא קנה, כיון שלגבי השפחה העובר הוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, והמשייר דבר שאין הנשמה תלויה בו אינו נחשב שייור, ואין לימוד בזה לה לה מאשה. אבל האומר את שפחה וולד בן חורין, ששחרר הוולד ושייר האשה, היא לגבי ולדה נחשבת אבר שהנשמה תלויה בו, ונחשב כמשחרר

בת חורין וולדך עבד, (נד) דבריו קיימים. את שפחה וולדך בן חורין, (נה) לא אמר כלום. **סב** מי שחציו עבד וחציו בן חורין, (נו) אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין, לפיכך (נז) כופין את רבו (נח) לשחררו, (נט) וכותב לו שטר על חצי דמיו. (ס) ובעוד שלא כתב לו גט שחרור, (סא) מעשה ידיו לעצמו, ואם המיתו שור אינו

~~~ דעה ברורה ~~~

חציה שנלמד לה לה מאשה שאינה לחצאין, ולכן לא אמר כלום (אור גדול בקרני אור דף קסב עמוד ב בהגה).

(נד) דבריו קיימים. ומי ששחרר שפחתו ונמצאת מעוברת אף אם לא ידע שהיא מעוברת הולד כמות (פתחי תשובה מהרדב"ז החדשות סימן קסח).

(נה) לא אמר כלום. כיון שאין אדם משחרר חצי עבדו, אבל אם מכר שפחתו ושחרר את עוברה מועיל כדין מכר חציו ושחרר חציו ולא נחשב העובר כדבר שלא בא לעולם (מחנה אפרים הלכות מוכר דבר שלא בא לעולם סימן א).

(נו) אינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין. כי צד עבדות אסור בבת חורין וצד חירות אסור בשפחה, ולבטל אינו יכול שהרי לא לתהו נברא העולם אלא לפריה ורביה (גיטין מה).

(נז) כופין את רבו לשחררו, וכותב לו שטר על חצי דמיו. ויש להסתפק האם הכפיה היא מטעם הפקר בית דין הפקר שהפקירו ממנו שיש לו באותו העבד, וכופין אותו גם כן לכתוב שטר שחרור להוריד את האיסור שיש בו, או שהבית דין לא הפקירו ממנו ורק כופין אותו לכתוב שטר שחרור ואז הוא משוחרר מכח השטר שחרור, וכן נראה עיקר (חקר הלכה מערכת אות ע סק"י). ואף אם העבד קטן שעדיין אינו בכלל פריה ורביה כופין את רבו מיד (פתחי תשובה סק"א מתפארת למשה, מנחת פתים) ואף אם העבד סריס חמה שאין לו רפואה ולא יוכל לקיים פריה ורביה אפילו הכי כופין משום שבת, וצריך עיון לדינא (פתחי תשובה שם).

(נח) לשחררו. ואינו עובר על עשה של לעולם בהם תעבדו, כיון שעל ידי תקנת חכמים מפני תיקון העולם אין יכול רבו הראשון לשעבד בו, מעתה אחר שחרורו של שני לכופו לעבודתו פקע העשה מרבו הראשון מעצמו ושוב אינו עובר בעשה זו תעבדו על ידי נתינת שטר שחרור. ועוד כיון שלגבי העבד אין עשה של לעולם בהם תעבדו, כיון שהוא כבר חצי בן חורין וביומו עובד לעצמו ואין רשות רבו עליו, ואינו בכלל 'לעולם' בהם תעבדו, אם כן אפילו בצד עבדות שלו אינו בכלל עשה זו כיון שאי אפשר לקיים בו 'לעולם' בהם תעבדו (טורי אבן חגיגה ב. ד"ה לישא בסוף הדיבור).

(נט) וכותב לו שטר על חצי דמיו. אפילו שאין כאן כסף מזומן, אבל אם נמצא מי שירצה ליתן מחצית שווי העבד במזומן לרבו כופין אותו לקבל הכסף ויוצא בזה לחירות שהרי קונה עצמו בכסף ואין צריך שטר שחרור (ערוך השולחן אות צו).

(ס) ובעוד שלא כתב לו גט שחרור וכו'. ועירוב אינו יכול לזכות על ידו. ומתנה ומציאה זוכה לעצמו (שדה הארץ ח"ג סימן טו).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

מִשְׁלֵם (סב) לֹא קִנְס (סג) וְלֹא כָפַר. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים, בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה; (סד) אֲבָל שְׁפָחָה, (סה) תִּשְׁאָר כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה וְעֹבְדָתָ אֶת עֲצָמָה יוֹם אֶחָד, (סו) וְאֵת רַבָּה יוֹם אֶחָד, וְאִם הִכָּה אָדָם עַל יָדָהּ וְצִמְתָּהּ וְסוּפָה לַחֲזֹר, אִם הִכָּה בְּיוֹם שֶׁעֹבְדָתָ אֶת רַבָּה, (סז) הַנֶּזֶק לְרַבָּה. וְאִם בְּיוֹמָהּ, הַנֶּזֶק לְעֲצָמָהּ. אֲבָל אִם נִקְטְעָה יָדָהּ, וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין סוּפוֹ לַחֲזֹר, (סח) חוֹלְקִין הַנֶּזֶק הִיא וְהָאֲדוֹן. (סט) וְאִם הִמִּיתָהּ, נוֹתֵן (ע) חֲצֵי הַקֶּנֶס לָאֲדוֹן (עא) וּפְטוּר מִחֲצֵי הַכֶּפֶר. סג (עב) עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתֵּפוּיִן שֶׁשִּׁחְרַר אֶחָד מֵהֶם חֵלְקוֹ, (עג) כּוֹפִין אֶת הַשְּׁנֵי שֶׁשִּׁחְרַר גַּם הוּא חֵלְקוֹ. וְאִם יָדַע

~~~ דעה ברורה ~~~

(סא) מעשה ידיו לעצמו. כיון שמהדין חייב לשחררו מיד אלא שמעכבו ואסור לו להשתמש בו (לבוש אות סב).

(סב) לא קנס. שלושים שקלים שחייבה תורה לבעל השור שהמית עבד (ט"ז סקל"א, ש"ך סקע"ו).

(סג) ולא כופר. אם המית בן חורין ששמין דמיו כמה שוה בשוק. ובעבד זה פטור בעל השור מחצי כופר של בן חורין שהרי אין לו יורשים ליתן להם, וקנס מחצי עבדות גם אין לו שהרי הוא צריך להוציא את העבד ואינו בכלל כסף שלושים שקלים יתן לאדונו (לבוש שם, ט"ז סקל"א, ש"ך סקע"ו).

(סד) אבל שפחה. שהיתה חציה בת חורין וחציה שפחה.

(סה) תשאר כמו שהיתה. ואין כופין לשחררה, אלא שאם נהגו בה מנהג הפקר כופין את רבה לשחררה כמבואר בסעיף עט.

(סו) ואת רבה יום אחד. ואסור לעבוד בה בפרך (קצות החושן סימן קעא) ויש מתירים (שו"ת עט"ח סימן קעא, והביאם מנחת פתים).

(סז) הנזק לרבה. כיון שנעשה הנזק ביומו ואותו היום כל גופה קנוי לו (לבוש שם).

(סח) חולקין הנזק היא והאדון. שהרי הגוף של שניהם הוא (לבוש שם).

(סט) ואם המיתה. שור.

(ע) חצי הקנס לאדון. שהרי חציה שפחה היא לו (ט"ז סקל"ב ש"ך סקע"ח) וצריך עיון על השולחן ערוך שאין דרכו לכתוב דבר שאינו נוהג בזמן הזה, ודיני קנסות אינם נוהגים בזמן הזה אלא צריך בית דין מומחה ובירושלים (שלחן גבוה ס"ק קיו).

(עא) ופטור מחצי הכופר. השייך מחמת בת חורין ליורשיה, והרי אין לה יורשים (ט"ז וש"ך שם).

(עב) עבד של שני שותפין. והוא הדין של אלף (רמב"ם בפירוש המשנה גיטין).

(עג) כופין את השני שישחרר גם הוא חלקו. מהטעם שנתבאר בסעיף הקודם שאינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין.

מִחְבְּרוֹ שְׂרָצָה לְשַׁחֵרֵר חֶלְקוֹ, (עד) וְהִקְנָה חֶלְקוֹ לְבָנוֹ קָטָן וְאַחֵר כֶּף שֶׁחָרַר חֶבְרוֹ, (עה) אֵין בֵּית דִּין יְכוּלִין לְכַף לְקַטֵּן לְשַׁחֵרֵר, אָבֵל מַעֲמִידִים לוֹ אֶפְסוּרָפוֹס (עו) וְשֵׁם אֶת הָעֶבֶד בְּדָמִים, וְנוֹתֵן קֶצֶת מִהֶדְמִים לְקָטָן, כְּדִי (עז) שְׂתִירָצָה בְּשַׁחְרוּרוֹ וּישְׁחַרְרוּ הָאֶפְסוּרָפוֹס בְּדָמִים שֶׁקִּבֵּל הַקָּטָן, (עח) וְיִכְתֹּב לוֹ הָאֶפְסוּרָפוֹס שְׁטָר שֶׁחָרַר עַל שְׁמוֹ. וְדוֹקָא כִּהֲאִי גֻּנָּא, (עט) שֶׁכֵּן לְהַפְקִיעַ תְּקֵנָת חֲכָמִים, אָבֵל אִם מֵת וְהֵינִי בֶן קָטָן וְאַחֵר כֶּף שֶׁחָרַר הַשְּׁתֵּף חֶלְקוֹ, אֵין מַעֲמִידִים אֶפְסוּרָפוֹס לְקָטָן לְשַׁחֵרֵר, אֲלֹא עוֹבֵד אֶת עַצְמוֹ יוֹם אֶחָד וְאֶת הַקָּטָן יוֹם אֶחָד, עַד שְׁיִגְדִּיל. סד הַמַּפְקִיר עֶבְדוֹ, יֵצֵא לְחֵירוֹת (פ) וְצָרִיף גֹּט שֶׁחָרַר. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁשְׁחַרְרוֹ, הַיּוֹרֵשׁ כּוֹתֵב לוֹ (פא) גֹּט שֶׁחָרַר. סה גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְהָיוּ לוֹ עֲבָדִים גְּדוּלִּים, זָכוּ בְּעַצְמָם

~~~ דעה ברורה ~~~

(עד) וְהִקְנָה חֶלְקוֹ. ולשון הטור וקדם והקנה חלקו. כי אם שחרר בתחילה הראשון אין ההקנאה מועילה אחר כך כלום שהרי מעשה ידיו לעצמו (ש"ך סקע"ט).
(עה) אין בית דין יכולין לכופ לקטן. שאינו בתורת כפיה (ש"ך סק"פ).
(עו) ושם את העבד בדמים. כי העבד חייב ליתן שטר חוב על עצמו כמו שכתוב בסעיף סב (ט"ז סקל"ד).

(עז) שיתרצה בשחרורו. כי באמת הוא משוחרר מחמת הכסף שהכסף גומר בלי שטר, וכיון שהאפסורפוס משחררו על ידי כסף זה נחשב כמכירה והאפסורפוס יכול למכרו, ומה שצריך ריצוי הקטן הוא מדרבנן כיון שהאב מלמד את בנו לצוות עליו שהוא עבדו ויש זלות שפתים (ט"ז סקל"ד).

(עח) ויכתוב לו האפסורפוס שטר שחרור על שמו. והב"ח פסק שצריך האב לקנות העבד מן הבן ויתן לו ממעותיו ואחר כך יכתוב האב גט חירות (ש"ך סקפ"א).
(עט) שכיון להפקיע תקנת חכמים. ועשה שלא כהוגן, ולפיכך כאשר יעשה כן יעשה לו והפקירהו ונתנו רשות לאפסורפוס לשחרר על שמו (בית יוסף).

(פ) וצריך גט שחרור. להתירו בבת ישראל. וכופין אותו לכתוב הגט שחרור. וכאן לא מועיל שחרור בכסף שהרי כבר הפקיר ואין לו תקנה אלא בשטר שחרור (ערוך השולחן אות יז).

(פא) גט שחרור. ואפילו שהיורש לא ירש כלום שהרי כבר הפקירו, מכל מקום הוא עומד במקום מורישו ויכול לכתוב לו שטר שחרור וכופין אותו לכתוב (ערוך השולחן אות יז) ואחר שקיבל העבד גט שחרור צריך לקבל עליו עול מצות בפני שלשה וטובל לשם גירות (מוה"א אזולאי סק"א).

שלחן ערוך

עבדים סימן רסז

(פב) וְהָרִי הֵם בְּנֵי חוֹרִין. קִטְנִים, אֵין לָהֶם יָד לְזִכּוֹת בְּעֶצְמָם (פג) וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶם זָכָה. וְאִם לֹא זָכָה בָּהֶם אֵדָם עַד שֶׁאֵדְלֹה, (פד) אֵין לָהֶם תְּקֵנָה (טור) בְּשֵׁם הַרְמָ"ה. **סו** (פה) עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה (פו) וְכִלְתָּה, (פי) וְכָא אַחֵר שֶׁנִּתְיָאֵשׁ רַבּוֹ מִמֶּנּוּ, (פח) אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ עוֹד עוֹד וְכוּפִין אוֹתוֹ (פט) לְכַתֵּב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר.

~~~ דעה ברורה ~~~

(פב) והרי הם בני חורין. גמורים ומותרים בישראלית, ואפילו שאין מי שיתן להם גט שחרור, שהרי אין להם בעלים ואין מי שיורש האיסור, אבל המפקיר עבדו צריך שיתן לו גט שחרור להפקיע האיסור (לבוש אות סה).

(פג) וכל הקודם זכה בהם. כמו בשאר נכסיו (לבוש שם).

(פד) אין להם תקנה. שבמיתת הגר לא ירד האיסור מהם שהרי כל הקודם זוכה בהם, וכיון שבשעת מיתת הגר לא ירד האיסור שוב אינו יכול לרדת מהם אפילו לכשיגדלו (הרמ"ה שבוטור, ט"ז סקל"ה, ש"ך סקפ"ב).

(פה) עבד שנשבה וברח. מבית האסורים, עשהו יאוש כהפקר גמור וזכה העבד בעצמו, אבל כשברח מביתו אין היאוש כהפקר, כיון שאינו ברשותו והפקר אינו אלא בדבר שברשותו (ערוך השולחן אות קא).

(פו) וברח. וכל שלא ברח ישתעבד לרבו ראשון מחשש שיפיל עצמו לגייסות אף שנתייאש רבו ממנו ורק כשברח מיד השבאי אז הדין שיוצא לחירות, וכן הוא לדעת הטור, אבל לדעת המחבר אפילו נשבה והשבאי הניחו מעצמו או לאחר שפדאו מיד השבאי ולא ברח, אם יתיאש רבו ממנו יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור (הגר"א ס"ק קט"ז).

(פי) ובא. לבין הישראלי ולא חזר לעמו (מעדני מלך [עטסלינגר] גיטין לח. ד"ה בגמרא אמר לך).

(פח) אינו יכול להשתעבד בו עוד. כי היאוש הוא הפקר (לבוש אות סו).

(פט) לכתוב לו גט שחרור. להתירו בבת ישראל (לבוש אות סו) ואם העבד לאחר שברח חזר לגיותו ואחר כך חזר ובא לידי רבו אין צריך לשחררו, כי לא שייך בו הטעם שאמרו בגמרא (גיטין יג.) אינו מוסר נפשיה לקטלא, כי הרי מסר עצמו ליד השבאי וחשב שיוכל לברוח ממנו ויחזור לגיותו. ועבד שלא ברח והשבאין עצמם נתנו לו רשות ללכת למקום שירצה ובא אצל הישראלי יש להסתפק מה דינו, כיון שעל כל פנים בא לישראל ולא חזר לגיותו אם כן פשוט שאינו מפיל עצמו לגייסות, או אפשר לומר שלא חלקו רבנן בתקנתם ומוסר עצמו לקטלא שונה דינו (מעדני מלך שם).

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030

לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הרה"ר אלעזר חיים ז"ל ואמו מרת פנינה בת הרה"ר יעקב ע"ה

הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות - הנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליבא 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com

בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 פלאפון 0533127341 כל הזכויות שמורות